

Ю. П. Алєнін,
д. ю. н., професор, професор кафедри кримінального процесу
Національного університету “Одеська юридична академія”,
член-кореспондент Національної академії правових наук України,
заслужений юрист України

О. О. Торбас,
к. ю. н., старший викладач кафедри кримінального процесу
Національного університету “Одеська юридична академія”

ПРОЦЕСУАЛЬНІ ОСОБЛИВОСТІ ОГЛЯДУ ТРАНСПОРТНОГО ЗАСОБУ ЗА ЧИННИМ КПК УКРАЇНИ

Згідно зі ст. 2 КПК, одним із основних завдань кримінального провадження є забезпечення швидкого, повного та неупередженого досудового розслідування. Причому швидкість не повинна зашкодити повноті розслідування кримінального правопорушення. В даному випадку мова йде саме про початковий етап досудового розслідування, який в аспекті отримання первинної інформації про кримінальне правопорушення є ключовим. Саме на цьому етапі проводяться ключові слідчі (розшукові) та інші дії, які в подальшому або взагалі не можна буде провести, або практична значимість проведення яких значно знизиться. Не має значення, чи було вчинено кримінальне правопорушення однією особою, організованою групою чи злочинною організацією, якщо у слідчого існує необхідність провести огляд місця події, така слідча (розшукова) дія повинна бути проведена негайно. А зважаючи на те, що значна частина злочинів вчиняється із застосуванням транспортного засобу, огляд авто також може бути включено до переліку невідкладних слідчих (розшукових) дій у відповідному провадженні. Проте, зважаючи на особливості нормативного регулювання процесуального статусу транспортного засобу за чинним КПК України, при проведенні огляду необхідно звернути увагу на декілька особливостей.

Так, можуть виникати питання при визначенні обсягу огляду транспортного засобу (як первинної чи похідної слідчої (розшукової) дії). Це пов'язано з тим, що авто може бути одночасно і окремими об'єктом огляду, і лише одним із предметів дослідження під час проведення іншого виду огляду. Наприклад, огляд місця події, на якому знаходиться транспортний засіб. Згідно з ч. 5 ст. 237 КПК, при проведенні огляду уповноважені особи дозволяється вилучати речі, які мають значення для кримінального провадження. Очевидно, що такими речами також може бути визнаний і транспортний засіб, який в якості речового доказу підлягає вилученню. Виникає питання: чи можна в такому випадку провести огляд

авто без ухвали слідчого судді, адже транспортний засіб став речовим доказом? Очевидно, що не можна. Те, що авто стало речовим доказом, не означає, що воно перестало бути транспортним засобом, а отже продовжують діяти положення ст. 233, 237 КПК. Тому не можна погодитися з позицією слідчих суддів, що з автомобілем, який було вилучено як речовий доказ, слідчий має право проводити будь-які слідчі дії без погодження із власником або судом.

Іншою проблемою, яка виникає у слідчих органів досудового розслідування при проведенні огляду транспортного засобу, є розмежування слідчих (розшукових) дій та заходів забезпечення кримінального провадження. Дуже часто слідчі, при необхідності проведення огляду транспортного засобу, подають клопотання про тимчасовий доступ до речей і документів. Очевидно, що така практика не відповідає вимогам чинного КПК. Так, згідно з ч. 1 ст. 159 КПК, тимчасовий доступ до речей і документів полягає у наданні стороні кримінального провадження особою, у володінні якої знаходяться такі речі і документи, можливості ознайомитися з ними, зробити їх копії та вилучити їх (здійснити їх виїмку). Як зазначено в ч. 3 ст. 132 КПК, заходи забезпечення застосовують лише в тих випадках, коли уповноважена особа, крім іншого, доведе, що може бути виконане завдання, для виконання якого слідчий, прокурор, звертаються із клопотанням. Отже, ціллю тимчасового доступу до речей не може бути збирання доказів. Докази збираються в рамках проведення слідчих (розшукових) дій. Порядок проникнення до транспортного засобу з метою його огляду регулюється ст. 233, 237 КПК, а тимчасовий доступ до речей – це лише захід забезпечення проведення огляду, і він не може підміняти собою окрему слідчу (розшукову) дію. Тому, для проведення огляду транспортного засобу, результатом якого буде протокол, який в подальшому буде визнано допустим доказом, слідчий зобов'язаний звернутися до слідчого судді з клопотанням про проведення огляду.

Крім того, існують інші дії, які наближені до огляду транспортного засобу, проте ними не являються. Наприклад, згідно зі ст. 34 ЗУ “Про Національну поліцію”, уповноважений працівник в якості одного із превентивних поліцейських заходів може провести поверхневу перевірку, в тому числі поверхневу перевірку транспортного засобу. Така поверхнева перевірка може бути проведена у випадку, якщо існує достатньо підстав вважати, що в транспортному засобі знаходиться правопорушник або особа, свобода якої обмежується в незаконний спосіб; якщо існує достатньо підстав вважати, що в транспортному засобі знаходиться річ, обіг якої заборонено чи обмежено або яка становить загрозу життю чи здоров'ю такої особи або інших осіб; якщо існує достатньо підстав вважати, що транспортний засіб є знаряддям вчинення правопорушення та/або знахо-

диться в тому місці, де може бути скоєно кримінальне правопорушення, для запобігання якого необхідно провести поверхневу перевірку.

Поверхнева перевірка речі або транспортного засобу здійснюється шляхом візуального огляду речі та/або транспортного засобу або візуального огляду салону та багажника транспортного засобу. Поліцейський при здійсненні поверхневої перевірки має право вимагати відкрити кришку багажника та/або двері салону. При виявленні в ході поверхневої перевірки будь-яких слідів правопорушення поліцейський забезпечує їх схоплення та огляд відповідно до вимог ст. 237 КПК України.

Таким чином поверхнева перевірка не є аналогом огляду, адже за результатами поверхневої перевірки не можуть бути отримані докази. Проте поверхнева перевірка може стати підставою для проведення огляду транспортного засобу, який повинен відбуватися за правилами, передбаченими КПК. В даному випадку проблема полягає в тому, що сама по собі поверхнева перевірка ніяким чином не фіксується, і процедура її проведення майже ніяк не урегульована відповідним законодавством.

Незважаючи на те, що чинний КПК чітко прирівняв транспортний засіб до житла в частині проведення огляді та обшуку, на практиці виникає безліч проблем із застосуванням відповідних положень кримінального процесуального закону. А зважаючи на те, що саме під час огляду транспортного засобу можуть бути отримані докази, які матимуть ключове значення для кримінального провадження, слідчі та прокурори повинні неухильно дотримуватись вимог КПК в частині проведення огляду авто.

Л. І. Аркуша,
д. ю. н., професор, професор кафедри
криміналістики Національного університету
«Одеська юридична академія»

ПОНЯТТЯ ТА СТРУКТУРА КРИМІНАЛІСТИЧНОЇ ХАРАКТЕРИСТИКИ ОРГАНІЗОВАНОЇ ЗЛОЧИННОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Аналізуючи погляди на особливості структури і сутність криміналістичної характеристики організованої злочинної діяльності, описані в криміналістичній літературі [1; 2; 3; 4], на нашу думку, поняття **криміналістичної характеристики організованої злочинної діяльності** можна сформулювати, як систематизовану сукупність типових ознак, обумовлених її структурою, що характеризують і відбивають погоджену діяльність учасників злочинних організацій під час підготовки і безпосереднього вчинення злочинів, а також при здійсненні протидії розслідуванню.

На нашу думку, необхідні розподіл і розробка, як загальної криміналістичної характеристики організованої злочинної діяльності, так і кримі-